

PROZINS; Proactief en Professioneel in Zingeving voor Senioren thuis

Over het (h)erkennen van zingevingsvragen onder thuiswonende ouderen en het ondernemen van passende actie door professionals en vrijwilligers in sociaal werk.

Achtergrond

Gedurende de levensloop krijgen mensen te maken met zingevingsvragen. Bij het ouder worden kan dat bijvoorbeeld gaan over hoe het leven in te richten na bijvoorbeeld het verlies van een partner, het wegvallen van een sociaal netwerk, eenzaamheid, relatieproblemen, pensionering, (gedwongen) verhuizing, ingrijpende gezondheidsklachten, of het naderende einde. Maar ook: wat kan ik voor anderen betekenen? Wat maakt het leven de moeite waard? Is mijn leven van betekenis geweest? De Raad van Ouderen stelt dat zingeving grofweg gaat om:

- iemand om van te houden
- iets om naar uit te kijken
- iets te doen te hebben

Zingeving draagt bij aan een goed, gezond en zinvol leven. Het is van belang bij het voorbereiden op goed ouder worden en deelnemen aan de samenleving. Vroegtijdige signalering van zingevingsvragen en professionele ondersteuning kan helpen om gezondheidsproblemen te voorkomen die ontstaan door gebrek aan zingeving, en bijdragen aan een beter en zinvoller leven.

Steeds vaker krijgen ook sociaal werkers, vrijwilligers en andere professionals in het sociaal domein in hun werk te maken met vragen rondom zingeving. Door hun huidige manier van handelen, dat vaak nog sterk aanbod- en interventiegericht is, sluiten zij met hun gesprekstechnieken en ondersteuningsaanbod mogelijk onvoldoende aan bij zingevings- en levensvragen van thuiswonende ouderen. Hoe worden deze vragen herkend, hoe wordt hierin passend ondersteund, en hoe wordt daarin samengewerkt met de verschillende wijkprofessionals?

Doel

Doel van dit project was om inzichten te verkrijgen over:

- waar sociaal werkers en betrokken vrijwilligers en ouderen handelingsverlegenheid ervaren en waar hun kracht zit als het gaat om het inbrengen van zingeving in de dagelijkse praktijk;
- welke partijen samenwerking willen aangaan op dit thema.

Deze inzichten helpen om handvatten te ontwikkelen voor professionals en vrijwilligers in het sociaal werk om zingeving een passende plek te geven in hun werk, en daarin samenwerkingskansen met andere wijkprofessionals te identificeren.

Aanpak

Er is verkennend kwalitatief onderzoek uitgevoerd, vanuit 3 welzijnsorganisaties, met een interdisciplinaire groep van 7 studenten onder begeleiding van sociaal werkers en 2 onderzoekers (innoveren met ouderen + theologie en levensbeschouwing). Ouderen zijn door de COVID-19 situatie niet betrokken in de uitvoering van het onderzoek. Een voorgenomen focusgroep met wijkprofessionals heeft ook niet kunnen plaatsvinden.

Door de COVID-19 situatie was het enkel mogelijk om interviews uit te voeren, via telefoon of via online vergaderprogramma's zoals MS Teams. Observaties om de handelingswijze in de praktijk te onderzoeken waren niet mogelijk.

De resultaten zijn via twee online bijeenkomsten besproken met regionale en landelijke belanghebbenden: Denktank 60+ Noord, Movisie, Vilans, Sociaal Werk Nederland, Universiteit voor Humanistiek (humanistische geestelijke verzorging studies), lectoraat zorg en zingeving van Hogeschool

Viaa, Netwerk Palliatieve Zorg Drenthe/
Steenwijkerland, Netwerk Palliatieve Zorg
Noordoost Overijssel – IJssel-Vecht, gemeente
Meppel, gemeente Zwolle, GGD IJsselland,
GGD Drenthe.

De verslagen van de deelonderzoeken en
bijeenkomsten zijn apart op te vragen.
Hieronder is beknopt beschreven wat we uit
een overstijgende analyse kunnen halen.

Context	Focus	Aanpak	Studenten
Saam Dalfsen	Zingeving in het werk van sociaal werkers en vrijwilligers (competenties)	Telefonische interviews: <ul style="list-style-type: none"> • 11 welzijnswerkers • 2 maatschappelijk werkers • 12 oudere vrijwilligers 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 toegepaste gerontologie • 1 theologie en levensbeschouwing • 1 social work
WijZ Zwolle	Zingeving in preventieve huisbezoeken aangeboden aan 70-plussers	Telefonische interviews: <ul style="list-style-type: none"> • 7 vrijwilligers • 3 welzijnswerkers 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 Religion, Health & Wellbeing
Welzijn Mensenwerk Meppel	Zingeving in ketenzorg ouderen	Interviews via MS Teams: <ul style="list-style-type: none"> • 9 wijk-verpleegkundigen • 1 sociaal werker • 1 specialist ouderengeneeskunde 	<ul style="list-style-type: none"> • 3 verpleegkunde

Resultaten

Zingeingsvragen thuiswonende ouderen

Het is voor velen lastig om woorden aan het brede begrip zingeving te geven, maar mensen lijken hier (impliciet) wel mee bezig te zijn in hun privéleven en/of in hun (vrijwilligers)-werk.

Wat zingeving oproept bij sociaal werkers en vrijwilligers kan in twee categorieën worden ingedeeld: de **eigen zingeving** vs. de **zingeving van de ander**. Als het gaat om de eigen zingeving dan worden vaak onderwerpen genoemd zoals: gezinsleven, doel, ontwikkelingen, reden om bed uit te komen, van betekenis zijn voor een ander, etc. Als het gaat om de zingeving van de ander, dan worden vaak onderwerpen genoemd zoals: religie, levensbeschouwing, kwaliteit en waarde van het leven, eenzaamheidsproblematiek.

Het lijkt daarmee alsof zingeving van een sociaal werker en vrijwilliger zelf gaat om de **alledaagse zingeving**, maar dat het bij de ander meer abstract is, meer gelinkt aan geloof, diepe gevoelens en 'grote' thema's in **bijbehorende existentiële zingeingsvragen/-**

crises, waardoor het een beladen begrip wordt. Voor sociaal werkers en vrijwilligers is het daarbij bijvoorbeeld het praten over de omgang met nabije dood, rouwverwerking en de zin van het bestaan lastig.

Handelingsverlegenheid & kracht

Sociaal werkers, vrijwilligers en wijk-verpleegkundigen geven allen aan open het gesprek aan te gaan met ouderen, en te willen aansluiten bij de vraag en leefwereld van de oudere door actief en met aandacht te luisteren naar de ander.

Punten waar soms onzekerheid over ervaren wordt zijn het stellen van de juiste vragen, het doorvragen en het voeren van een gesprek over zingeving. Een enkele keer wordt expliciet benoemd dat sommige onderwerpen eng zijn om op door te vragen, of dat er een bepaalde terughoudendheid is door ideeën over de invulling van iemands functie of de tijd die iemand heeft om er op in te gaan.

Gebrek aan kennis over zingeving en gespreksvoering is de voornaamste reden voor het ervaren van handelingsverlegenheid.

Sociaal werkers, vrijwilligers en wijkverpleegkundigen zien dat zij goed de verschillende zingevingsvragen kunnen signaleren en inventariseren, maar zullen afhankelijk van het type vraag zelf (praktische) ondersteuning bieden bij met name alledaagse zingeving, of doorverwijzen bij met name existentiële zingevingsvragen. Voor sociaal werkers is het daarbij vooral belangrijk om contact te krijgen en te houden, voor vrijwilligers om iets tastbaars te doen en daarmee bij te dragen aan de alledaagse zingeving. Sociaal werkers geven daarbij aan soms misschien ook te oplossingsgericht aan de slag te gaan, waardoor de vraag achter de vraag mogelijk onvoldoende in beeld komt.

Samenwerking

De functie van verschillende wijkprofessionals ten aanzien van inventariseren van en ondersteuning bij zingevingsvragen is van elkaar onderling onduidelijk.

Op het moment dat er een diepere of zwaardere hulpvraag ligt (existentiële zingevingsvragen), zoals depressie of eenzaamheid, worden ouderen veelal doorverwezen naar andere professionals, zoals maatschappelijke werk, psycholoog of een huisarts. Geestelijk verzorgers staan hierbij nog niet of nauwelijks op het netvlies. Wanneer dit wel het geval is, is dit vaak gelinkt aan religie.

Conclusie

Zingeving is een belangrijk onderdeel binnen sociaal werk en het sociaal domein, maar veel professionals en vrijwilligers zijn hier niet bewust mee bezig waardoor het kan zijn dat niet alle mogelijkheden worden benut in ondersteuning en samenwerking. Verschillen kunnen daarbij liggen in kennis over alledaagse zingeving en existentiële zingevingsvragen, en technieken om hierover gesprekken te voeren.

De resultaten vormen de basis voor een grootschaliger project waarmee we een beweging van onbewust naar bewuste aandacht voor zingeving in de beroepspraktijk en het onderwijs kunnen bewerkstelligen.

Vervolg

Op basis van het onderzoekswerk van studenten en gesprekken met lokale, regionale en landelijke belanghebbenden is tot een aangescherpte praktijkvraag gekomen, en is netwerkvorming verder versterkt.

De centrale praktijkvraag vanuit het netwerk is: *Hoe kunnen geestelijk verzorgers, sociaal werkers en vrijwilligers samen werken aan herkenning en ondersteuning van zingeving onder thuiswonende ouderen?*

Wat daarbij verder onderzocht kan worden is onder andere:

- Hoe maak je zingeving bespreekbaar, hoe kan de term zingeving minder beladen worden? In hoeverre is er onderscheid in zingevingslagen (alledaags en existentieel) en welke professional doet wat daarin?
- Hoe en met wie willen thuiswonende ouderen in gesprek? Waar ligt de behoefte van de ouderen? Welke vragen en welke vorm van ondersteuning?
- In de competentieprofielen van wijkprofessionals is zingeving opgenomen; hoe maken professionals het zich eigen en brengen ze het in hun praktijk? Wat doen wijkprofessionals en vrijwilligers bewust en onbewust? Waar houdt de taak op, en waar wordt ie 'teruggegeven' aan een doorverwijzer?

Overige informatie

Deze verkenningsstudie is mogelijk gemaakt vanuit het programma Kiem-hbo van SIA Raak (projectnummer KIEM.VRIJ.04.060). Het onderzoek liep van januari t/m juni 2020.

Het vervolgproject betreft een actieonderzoek welke wordt mogelijk gemaakt vanuit het programma Zingeving en Geestelijke verzorging van ZonMw (projectnummer 10050011910002). Dit actieonderzoek loopt van 1 april 2020 tot 1 april 2022.

Projectleider: dr. Franka Bakker,
fc.bakker@windesheim.nl.

